

3/2024,
may-
iyun
(№ 00071)

ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИДА ТАҲЛИЛИЙ АМАЛЛАРНИ ҚЎЛЛАШ

Алимханова Нигора Алимхановна

Тошкент Давлат иқтисодиёт университети мустақил изланувчиси

E-mail: muxayyo1980@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8857-6535>

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol12_iss3/i4

Аннотация

Мазкур мақолада товар-моддий захиралар аудитини самарали ташкил қилиш мақсадида бевосита таҳлилий амалларни қўллаш тартиби, таҳлилий амалларни қўллашда фойдаланиладиган коэффицентлар тасинифи бўйича тавсиялар ишлаб чиқилган. Шунингдек, товар-моддий захиралар аудитида инвентаризацияни ташкил қилиш ва ўтказишда қўлланиладиган аудит амаллари ҳамда уларни қўллаш кетма-кетлиги ёритиб берилган.

Калит сўзлар: товар-моддий захиралар, диверсификация, таҳлилий амаллар, оғишишлар таҳлили, коэффицентлар бўйича таҳлил, ялпи фойда маржаси, рентабеллик коэффицентлари, ликвидлик коэффицентлари, молиявий дастак коэффицентлари, инвентаризация, аудит амаллари.

ПРИМЕНЕНИЕ АНАЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕДУР ПРИ АУДИТЕ ТОВАРО-МАТЕРИАЛЬНЫХ РЕЗЕРВОВ

Алимханова Нигора Алимхановна

Самостоятельный соискатель, Ташкентский государственный экономический университет.

Аннотация

В данной статье для эффективной организации инвентаризационного аудита разработаны рекомендации по порядку применения прямых аналитических методов, классификация коэффицентов, используемых при применении аналитических методов. Также поясняются аудиторские процедуры, используемые при организации и передаче товарно-материальных запасов при инвентаризационной проверке, и последовательность их применения.

Ключевые слова: Запасы, диверсификация, аналитические операции, вариационный анализ, коэффицентный анализ, валовая прибыль, коэффицентности рентабельности, коэффицентности ликвидности, коэффицентности финансового рычага, запасы, аудиторские операции.

APPLICATION OF ANALYTICAL PROCEDURES IN THE AUDIT OF PRODUCTS AND MATERIAL RESERVES

Alimkhanova Nigora Alimkhanovna

Independent applicant, Tashkent State University of Economics.

Abstract

In this article, for the effective organization of an inventory audit, recommendations have been developed on the order of application of direct analytical methods, classification of coefficients used when applying analytical methods. It also explains the audit procedures used in the organization and transfer of inventories during an inventory audit, and the sequence of their application.

Keywords: Inventories, diversification, analytical operations, variation analysis, ratio analysis, gross profit, profitability ratios, liquidity ratios, financial leverage ratios, inventories, audit operations.

Кириш

Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида хўжалик фаолияти жараёнининг якуний босқичидан олинadиган тайёр маҳсулотларнинг таннархидаги сарфланган хом ашё ва материалларнинг улушини имкон қадар сифатига таъсир қилмасдан оптималлаштириш муҳим аҳамият касб этади. Чунки, талаб ва таклифдан келиб чиққан ҳолда тайёр маҳсулотларни ишлаб чиқаришда сарфланган материалларнинг қиймати тайёр маҳсулотларнинг харидоргирлик даражасини белгилайди. Мазкур хўжалик операциялари ҳамда талабларни инобатга олган ҳолда, ишлаб чиқариш жараёнини ташкил қилиш чоғида, сарфланаётган моддий ресурслардан унумли фойдаланиш, иккиламчи ресурсларни кенг жалб қилиш мақсадга мувофиқ. Товар-моддий захиралар билан боғлиқ операцияларнинг тўғри расмийлаштирилганлигини ҳамда молиявий ҳисоботларда ҳаққоний акс эттирилганлигини аудитдан ўтказишда субъектга тегишли бўлган товар-моддий захиралари шу жумладан, йўлдаги ва қайта ишлашга берилган, ишланадиган, қайта ишланадиган, ишлаб чиқариш ва бошқа хўжалик мақсадлари учун ишлатиладиган меҳнат буюмлари, хом-ашё ва материаллар, айланма маблағларнинг таркибига киритилган меҳнат буюмларининг таркиби, миқдори, ҳаракати, уларни тайёрлаш, сотиб олиш, қайта баҳолаш жараёнлари тўғрисидаги маълумотларни умумлаштиришнинг тартиб ва қоидаларини ҳам биргаликда текшириш аҳамиятлидир.

Бугунги кунда ишлаб чиқаришни диверсификация қилиш ва мамлакатимиздаги хомашё ва ресурсларга бой мавжуд манбалардан оқилона фойдаланиш асосида юқори қўшимча қийматга эга бўлган юсак технологик маҳсулотларни ишлаб чиқаришни таъминлайдиган истиқболли иқтисодиёт тармоқларини кенгайтириш билан бирга, мазкур бухгалтерия ҳисобининг объектини ҳисобда тўғри ва шаффоф юритиш бўйича илмий-тадқиқот ишларини олиб бориш долзарб ҳисобланади.

Адабиётлар шарҳи

Бизга маълумки, Ўзбекистон Республикасида Товар-моддий захираларни бухгалтерия ҳисобида акс эттириш ҳамда уларни баҳолаш тартиби Ўзбекистон Республикасида «Товар-моддий захиралар» номли 4-сон бухгалтерия ҳисоби миллий стандартига асосан олиб борилади. Мазкур ҳисоб стандартига 2-сон «Ишлаб чиқариш захиралари» номли Бухгалтерия ҳисобининг халқаро стандарти ҳамда товар-моддий захиралар ҳисобига доир халқаро ҳисоб ҳужжатлари илмий-амалий асос бўлиб ҳисобланади.

С.Чандрен ва бир қатор иқтисодчи олимларнинг таъкидлашича «Товар-моддий захиралар харажат моддаларининг муҳим қисми ҳисобланиб, молиявий натижаларга сезиларли таъсир этади. Шу боисдан бухгалтерия балансида захиралар хусусида

ишончли маълумотлар олиш учун аудитнинг илфोर усулларини қўллаш мақсадга мувофиқдир»[1].

Иқтисодчи олим К.Иовунинг таъкидлашича, «товар-моддий захиралар бухгалтерия балансида катта салмоққа эга бўлади. Шу боис товар-моддий захиралар аудити мураккаб жараён ҳисобланади ҳамда айнан товар-моддий захиралар билан боғлиқ операциялар фирибгарликка мойил бўлгани учун аудиторлик текширувларида товар-моддий захираларнинг жисмоний ҳолатини аниқлашга қаратиш лозим»[2].

Э.Грос ҳамда бир қатор иқтисодчи олимлар фикрича, «товар-моддий захиралар аудитида кўпгина усуллар қўлланилади. Бироқ товар-моддий захиралар аудитида энг самарали усул инвентаризация бўлиб, мазкур жараён бевосита аудиторнинг иштирокида ўтказилиши лозим»[3].

Х.Ви, Х.Ванг ва Ю.Янг каби олимлар товар-моддий захиралар жорий активларнинг энг муҳим таркибий қисми ҳисобланади ва аудиторлик текширувларининг асосий объекти сифатида аудиторнинг хизмат ҳақини белгилашда асосий омил ҳисобланади деб таъкидлаган [4].

Маҳаллий олимларимиздан бири Б.Ў.Ҳамдамовнинг фикрича «Моддий жавобгар шахслар ўзгарганда (шунингдек улар касал бўлган, таътилга чиққан даврда) товар-моддий захираларнинг бошқа шахс жавобгарлигига ўз вақтида ва тўғри белгиланганлиги ҳамда бунда аниқланган тафовутлар бухгалтерия ҳисоби счётларида акс эттирилганлиги корхона бухгалтериясида текширилиши зарур. Бу эса кейинчалик товар-моддий захиралар камомади аниқланганда, моддий жавобгар шахслар ўзларини оқлаш учун шу ҳолатни асосий сабаб қилиб кўрсатишларига асос бўлади»[5].

«Товар-моддий захиралар сақланишини аудит қилинишининг асосий усули, энг аввало, қайта рўйхатдан ўтказиш ҳисобланади. Кўпчилик камомад ва ўғирликлар қайта рўйхатдан ўтказиш орқали очилади. Ялпи рўйхатдан ўтказиш энг кўп амалий самара беради. Одатда, ҳисобнинг ёмон аҳволда эканлиги сабабли бойликлар ўғирланганлиги ёки камомади; моддий жавобгар шахслар ўзгарганида бойликларни бериш далолатнома билан расмийлаштирилмаганлиги ҳақида маълумотлар мавжуд бўлган тақдирда ўтказилган текширишлар чоғида шундай рўйхат ўтказилади» [6].

Маҳаллий иқтисодчи олимлардан бири М.Ҳайитбоевнинг фикрича, «товар-моддий захиралар аудитининг мақсади хўжалик юритувчи субъект тасарруфида бўлган товар-моддий захираларнинг ҳақиқий ҳолатига баҳо бериш ҳамда молиявий ҳисоботдан фойдаланувчилар учун ҳисобнинг мазкур объекти бўйича ҳаққоний ахборотни шакллантириш ҳисобланади» [7].

Юқорида келтириб ўтилган маҳаллий ҳамда хорижий иқтисодчи олимлар томонидан хўжалик юритувчи субъектларнинг товар-моддий захираларини аудиторлик текширувидан ўтказишда таҳлилий амалларни қўллаш масалаларига тўхталиб ўтилмаган. Шу сабабли, хўжалик юритувчи субъектларда товар-моддий захиралар аудитини ўтказишда таҳлилий амалларни қўллаш бўйича илмий-тадқиқот ишларини олиб бориш долзарб масалалардан бири ҳисобланади.

Тадқиқот методологияси

Тадқиқотда иқтисодий таҳлил, мантиқийлик ва гуруҳлаш усулларида фойдаланилди. 2018-2022 йилларда “Ўзбекистон темир йўллари” акциядорлик жамиятининг товар-моддий захираларини ҳисобга олишни халқаро стандартлар

асосида такомиллаштириш самарадорлик, аниқлик ва молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари талабларига мувофиқлиги таҳлил қилинди.

Таҳлил ва натижалар

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида фаолият юритаётган турли мўлкчилик шаклидаги хўжалик юритувчи субъектларда товар-моддий захиралар ҳисобининг юритилиши билан боғлиқ муомалаларнинг ҳаққоний ҳамда тўғрилигини текширишда учрайдиган турли муҳим бузиб кўрсатиш ҳолатларининг олдини олиш ва аниқлашга қаратилган аудит амалларини қўллаш муҳим аҳамият касб этади. Шу сабабли, молиявий ҳисобот аудитини ташкил қилишда молиявий ҳисоботларда товар-моддий захиралар миқдорларини шаффоф ёритиб берилганлигини текширишда аудит амалларининг энг кўп қўлланиладиган усулларида бири таҳлилий амалларни қўллаш мақсадга мувофиқдир.

Таҳлилий амаллар хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий ҳисоботларида мавжуд товар-моддий захираларни текширишда муҳим роль ўйнайди. Айнан товар-моддий захиралар аудитида таҳлилий амалларни қўллаш орқали аудиторлар молиявий ҳисоботлардаги турли номувофиқликларни ҳамда муҳим бузиб кўрсатиш risks даражаси юқори бўлган моддаларни ўз вақтида аниқлашлари мумкин бўлади. Хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий ҳисоботларини аудиторлик текширувидан ўтказишда қўлланиладиган таҳлилий амаллар молиявий ва номолиявий маълумотлар ўртасидаги ишончли муносабатларни таҳлил қилиш орқали молиявий ҳисоботлардаги турли маълумотларга баҳолашни ўз ичига олади. Товар-моддий захиралар аудитини ўтказиш пайтида таҳлилий амалларни қўллаш жараёнлари қуйидаги жадвалда батафсил ёритиб берилган (1-жадвал).

1-жадвал

Товар-моддий захиралар аудитида таҳлилий амалларни қўллаш тартиби¹

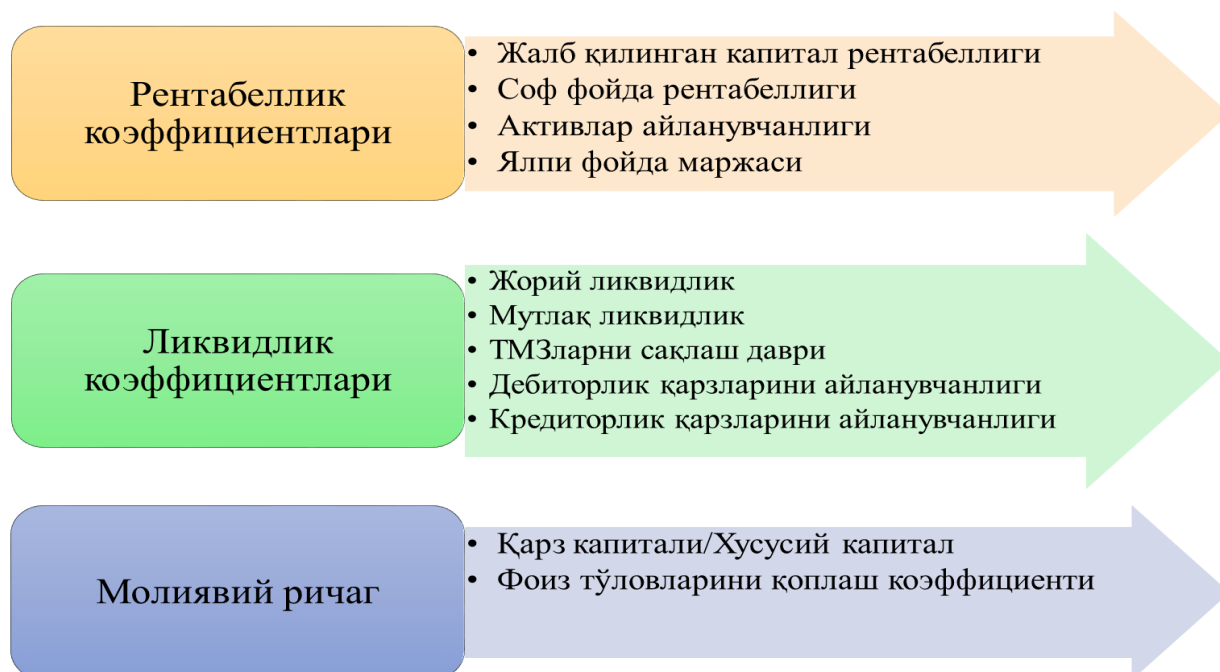
№	Таҳлилий амалларнинг номи	Таҳлилий амалларнинг тавсифи	Мисол
1.	Тренд таҳлили	Тренд таҳлили муҳим ўзгаришлар ёки тенденцияларни аниқлаш учун турли даврлардаги товар-моддий захиралар бўйича маълумотларни таққослашни ўз ичига олади. Товар-моддий захиралар миқдори, харидлар, сотиш ва сотилган маҳсулот таннархидаги ўзгаришларни ўрганиш орқали аудиторлар товар-моддий захираларни нотўғри бошқариш, хатолар ёки фирибгарлик каби муҳим бузиб кўрсатиш ҳолатларини кўрсатиши мумкин.	Агар товар-моддий захиралар миқдори олдинги даврларга нисбатан сезиларли даражада ошган бўлса, сотувлар мос равишда ўсмаган бўлса, бу ҳаддан ташқари тўлдириш ёки мумкин бўлган эскириш муаммоларини кўрсатиши мумкин.
2.	Коэффициентлар таҳлили	Коэффициентлар таҳлили товар-моддий захираларни бошқариш самарадорлигини баҳолаш учун турли хил молиявий кўрсаткичларни ҳисоблаш ва баҳолашни ўз ичига	Мазкур коэффициентларни аниқлаш ҳамда таҳлил қилиш натижасида молиявий ҳисоботлардаги турли оғишишларни аниқлашда

№	Таҳлилий амалларнинг номи	Таҳлилий амалларнинг тавсифи	Мисол
		олади. Таҳлилий амалларда асосий қўлланиладиган коэффицентларга рентабеллик коэффицентлари, ликвидлик коэффицентлари ҳамда молиявий рычаг коэффицентлари киради.	қўлланилади.
3.	Мантикий тестлаш орқали таҳлил қилиш	Мантикий тестлаш орқали таҳлил қилиш товар-моддий захиралар қолдиқларини олдинги даврлар маълумотлари, таҳлил қилинаётган саноат кўрсаткичлари ёки ички прогнозлар асосида кутилган қийматлар билан солиштиришни ўз ичига олади. Мазкур тестлаш аудиторларга молиявий ҳисоботлардаги товар-моддий захиралар суммаларининг асосли ва бошқа молиявий маълумотларга мос келишини аниқлаш имконини беради.	Аудиторлар жорий даврдаги товар-моддий захиралар миқдорини режадаги кўрсаткичлар ёки мазкур таҳлил қилинаётган саноатнинг ўртача кўрсаткичлари билан солиштиришлари мумкин. Мухим бузиб кўрсатиш ҳолатлари қўшимча таҳлилий амалларни бажаришни талаб қилади.
4.	Регрессия таҳлил	Товар-моддий захиралар миқдори ва сотиш ҳажми, ишлаб чиқариш даражаси ёки мавсумийлик омиллари каби бошқа молиявий маълумотлар ўртасидаги муносабатларни аниқлаш учун статистик усулларни ўз ичига олган янада мураккаб таҳлилий амал ҳисобланади. Мазкур муносабатларни ўрганиш ҳамда таҳлил қилиш орқали аудиторлар кутилаётган товар-моддий захиралар миқдорини башорат қилишлари ва уларни ҳақиқий миқдорлар билан солиштиришлари мумкин.	Регрессия таҳлилидан фойдаланган ҳолда, аудиторлар олдинги даврдаги савдо маълумотлари ва жорий бозор шароитлари асосида товар-моддий захиралар миқдорини тахмин қилишлари мумкин. Прогноз қилинган қийматлардан ҳар қандай сезиларли оғишлар қўшимча текширишни талаб қилади.
5.	Бенчмаркинг	Хўжалик юритувчи субъектларнинг товар-моддий кўрсаткичларини бир хил таҳлил қилинаётган саноатдаги ўхшаш хўжалик юритувчи субъектларнинг кўрсаткичлари билан солиштиришни ўз ичига олади. Мазкур таққослаш товар-моддий захираларни бошқариш амалиётини яхшилаш учун четлаб ўтилганларни ва муҳим бузиб кўрсатиш ҳолатларини аниқлашга ёрдам беради.	Агар хўжалик юритувчи субъектнинг товар-моддий захиралари айланмаси коэффиценти таҳлил қилинаётган саноатнинг ўртача кўрсаткичидан сезиларли даражада паст бўлса, бу товар-моддий захираларни бошқаришдаги самарасизликни кўрсатиши мумкин ва мазкур муаммони ҳал қилиш учун қўшимча таҳлилий амалларни қўллаш лозим.
6.	Оғишишлар таҳлили	Оғишишларни таҳлил қилиш товар-моддий захиралар билан боғлиқ ҳақиқий кўрсаткичларни (масалан, ТМЗ	Ҳақиқий сотиб олиш харажатлари сметада белгиланган миқдордан

№	Таҳлилий амалларнинг номи	Таҳлилий амалларнинг тавсифи	Мисол
		қолдиқлари, сотиб олиш харажатлари ва сотиш) бюджет ёки ўртача кўрсаткичлар билан таққослашни ўз ичига олади. Оғишишлар уларнинг сабабларини аниқлаш ва молиявий ҳисоботга таъсирини баҳолаш учун таҳлил қилинади.	сезиларли даражада юқори бўлса, аудиторлар нархларнинг кутилмаган ўсиши, сотиб олиш хатолари ёки нотўғри маълумотлар мавжудлигини аниқлаш учун текширадилар.
7.	Олдинги даврлар билан жорий даврлар маълумотларини таҳлил қилиш	Жорий даврдаги товар-моддий захиралар маълумотларини олдинги даврлар маълумотлари билан таққослаш одатий бўлмаган графиклар ёки жадвалларни аниқлашга ёрдам беради. Мазкур таққослаш ҳозирги мавжуд товар-моддий захиралар миқдорининг умумий ҳолатини тушуниш учун муҳим аҳамиятга эга.	Аудиторлар баҳолаш билан боғлиқ муаммоларни кўрсатиши мумкин бўлган ҳар қандай ноодатий ўсишни аниқлаш учун жорий даврдаги товар-моддий захиралар ҳисобини олдинги даврлар билан солиштиришлари мумкин.

Товар-моддий захираларни аудитдан ўтказиш чоғида таҳлилий амалларни қўллаш аудиторлик текширувнинг самарадорлигини ошириш учун муҳим аҳамиятга эга. Ушбу аудит амаллари аудиторларга мавжуд муҳим бузиб кўрсатиш рискларини, номувофиқликларни ва бузиб кўрсатишларни аниқлашга ёрдам беради ва шу билан хўжалик юритувчи субъектнинг товар-моддий захираларини бошқариш амалиётини янада тўлиқроқ тушуниш имконини беради. Тренд таҳлили, коэффициентлар таҳлили, мантикий тестлаш орқали таҳлил қилиш, регрессия таҳлили, бенчмаркинг, оғишишлар таҳлили ва олдинги даврлар билан жорий даврлар маълумотларини таҳлил қилиш каби таҳлилий амаллардан фойдаланган ҳолда аудиторлар товар-моддий захиралар қолдиқлари молиявий ҳисоботларда тўғри, тўлиқ ва ҳаққоний тақдим этилишини таъминлашга хизмат қилади.

Хўжалик юритувчи субъектларда товар-моддий захиралар аудитини ўтказишдан олдин мазкур молиявий ҳисобот моддасининг ички назорат тизимини ўрганиш ҳамда баҳолаш муҳимдир. Ички назорат тизимини ўрганиш ҳамда баҳолашнинг асосий мақсади мазкур молиявий ҳисобот моддасида мавжуд муҳим бузиб кўрсатиш rischi даражасини баҳолашдир. Муҳим бузиб кўрсатиш rischi даражасини баҳолашда эса таҳлилий амалларни бевосита қўллаш аҳамиятлидир. Шунингдек, таҳлилий амаллардан фойдаланиш хўжалик юритувчи субъект молиявий ҳисоботидаги аудиторлар хабардор бўлмаган томонларини кўрсатиши мумкин ва аудит амалининг моҳияти, давомийлиги ва ҳажмини аниқлаш учун муҳим бузиб кўрсатишлар riskини баҳолашга ёрдам беради. Таҳлилий амалларда қўлланиладиган коэффициентлар тасниф жиҳатидан уч турга бўлинади (1-расм).

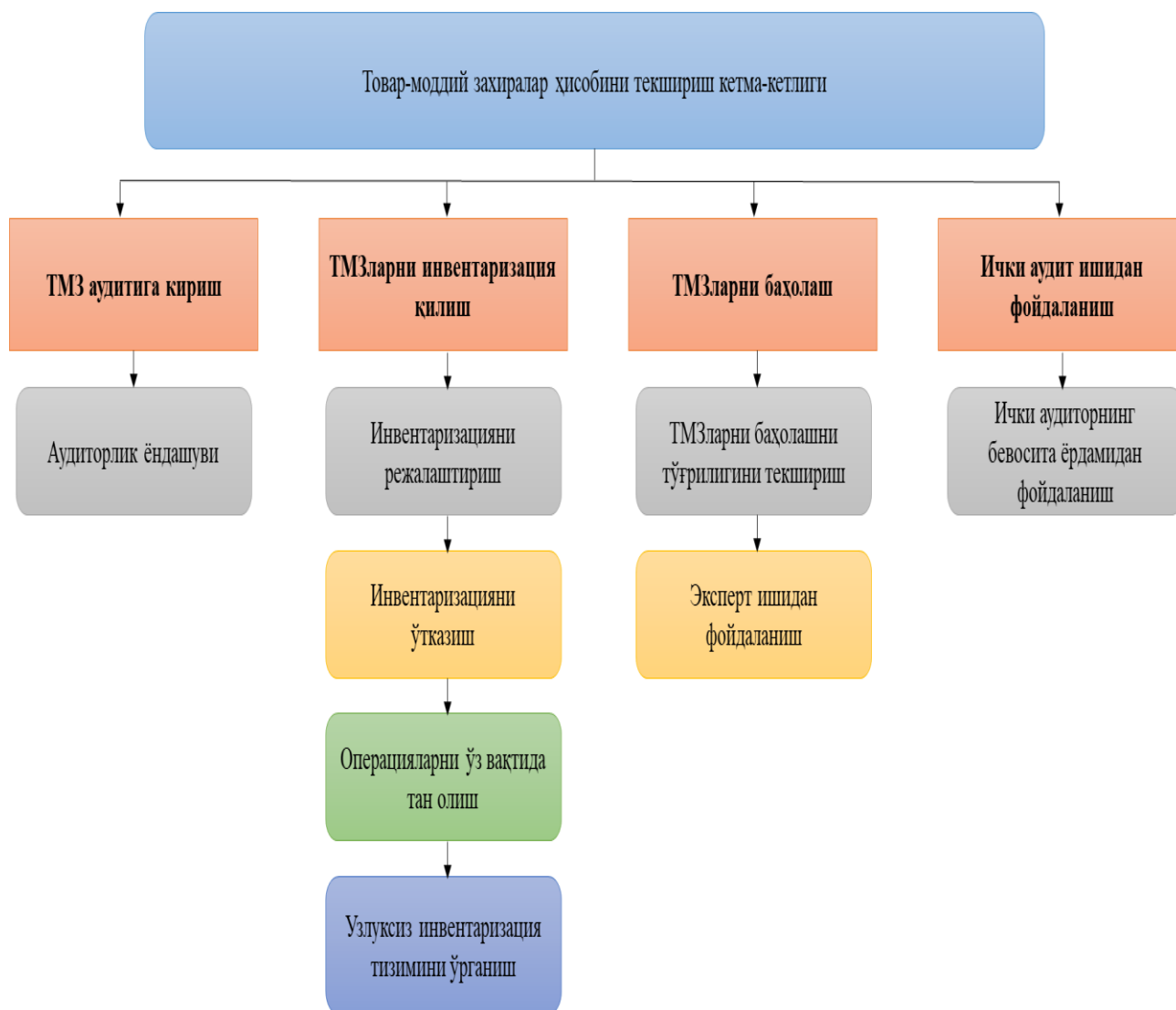
1-расм. Таҳлилий амалларни қўллашда фойдаланиладиган коэффициентлар таснифи²

Хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий ҳисоботларини аудиторлик текширувидан ўтказишда, хусусан, товар-моддий захиралар ҳисобини текшириш чоғида юқорида келтирилган коэффициентлар асосида таҳлилий амалларни қўллаш мақсадга мувофиқдир. Ушбу коэффициентларни тўғри ва аниқ ҳисоблаш орқали молиявий ҳисоботларда мавжуд муҳим бузиб кўрсатиш rischi даражасини оқилона аниқлаш имконияти яратилади.

Молиявий ҳисоботларда товар-моддий захиралар тўғрисидаги маълумотларни ҳаққоний акс эттирилганлигини аудиторлик текширувидан ўтказишнинг аҳамиятини ҳамда ролини ошириш мақсадида аудиторлик текширувида товар-моддий захиралар аудитини ўтказиш босқичлари ҳамда уларнинг тавсифи бўйича қуйидагича кетма-кетликда амалга ошириш мақсадга мувофиқ (2-расм).

Товар-моддий захираларни юқорида келтирилган кетма-кетликда текшириш орқали аудиторлик текширувида товар-моддий захиралар тўғрисида ҳаққоний ҳулосаларни шакллантиришга эришилади. Фикримизча, товар-моддий захирларни аудиторлик текширувидан ўтказишда алоҳида аудиторнинг ёндашувини белгилаб олиш мақсадга мувофиқ.

Шунингдек, аудиторлар учун товар-моддий захираларнинг миқдори ва ҳолатини тасдиқлашнинг муҳим воситаси мазкур хўжалик юритувчи субъектнинг товар-моддий захираларини инвентаризация қилиш вақтида уларнинг мавжуд бўлишидир. Инвентаризация тартиб-қоидаларини тўғри ва аниқ қўллаш муҳим ҳисобланади, чунки улар товар-моддий захиралар ҳамда тугалланмаган ишлаб чиқаришнинг миқдори ва ҳолати тўғрисида бошқа вақтда олиш мумкин бўлмаган далилларни тақдим этади.

2-расм. Товар-моддий захиралар ҳисобини текшириш кетма-кетлиги³

Товар-моддий захираларни аудиторлар иштирокида инвентаризация қилиш чоғида инвентаризация тартиб-қоидаларини 19-сон бухгалтерия ҳисобининг миллий стандартига асосан қуйидаги расмда келтирилганидек қўллашлари мақсадга мувофиқ (3-расм).

Товар-моддий захиралар аудитида инвентаризация ўтказиш жумладан, мазкур инвентаризация жараёнида аудиторнинг иштирок этиши аудиторларнинг рискни баҳолашига, режалаштирилган ёндашувга ва амалга оширилган махсус аудит амалларига қараб моҳиятига кўра текшириш каби назорат тестлаш амали ҳисобланади.

Хулоса

Мазкур мақолани тайёрлаш давомида қуйидаги хулосалар шакллантирилди:

1. Товар-моддий захиралар аудити молиявий ҳисобот аудитининг муҳим қисмларидан бири эканлигини инобатга олган ҳолда айтишимиз мумкинки, мазкур молиявий ҳисобот объектини аудиторлик текширувидан ўтказишда таҳлилий амалларни қўллаш лозимдир.

3-расм. Товар-моддий захираларни инвентаризация қилишда бажариладиган аудит амаллари⁴

Шу сабабли, товар-моддий захиралар аудитида таҳлилий амалларни қўллаш тартиби ишлаб чиқилди. Мазкур тартиб-қоидаларнинг тўғри ва тўлиқ бажарилиши натижасида хўжалик юритувчи субъектнинг молиявий ҳисоботларида мавжуд муҳим бузиб кўрсатиш rischi даражасини адолатли ва шаффоф аниқланишига имкон яратади.

2. Товар-моддий захиралар аудитида коэффицентлар бўйича таҳлилий амалларни қўллаш мақсадга мувофиқдир. Шунинг учун, молиявий ҳисоботнинг мазкур объектини текширишда фойдаланиладиган коэффицентларнинг таснифи ишлаб чиқилди. Мазкур таснифга асосан таҳлилий амалларни бевосита товар-моддий захиралар аудитида қўллаш орқали аудит rischi даражасини аниқлаш ҳамда мақбул даражага камайитиришга хизмат қилади.

3. Хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий ҳисоботларида товар-моддий захиралар миқдорининг тўғрилиги ҳамда бухгалтерия ҳисобининг тўғри юритилаётганлигини аудиторлик текширувидан ўтказиш кетма-кетлигини қўллаш орқали товар-моддий захиралар аудитининг самарадорлигини оширишга ҳамда товар-моддий захиралар аудити натижаларини умумлаштириш ва ҳаққоний хулосаларни шакллантиришда дастак бўлиб хизмат қилади. Мазкур кетма-кетликни

базариш чоғида қўлланиладиган аудит амалларини қўллашда аудиторнинг профессионал мулоҳазаси ҳам муҳим аҳамиятга эга эканлигини таъкидлаб ўтиш лозимдир.

4. Маълумки, товар-моддий захиралар ҳисобида инвентаризация натижаларини тўғри акс эттирилганлиги муҳим ҳисобланади. Шу сабабли, аудиторлик текширувида товар-моддий захиралар инвентаризация қилишда аудиторларнинг иштирокини таъминлаш ҳамда мазкур инвентаризацияни ташкил қилиш ва ўтказишда базариладиган аудит амалларидан фойдаланиш орқали инвентаризацияни оқилона ва самарали ўтказиш таъминланади. Шунингдек, мазкур аудит амалларини қўллаш орқали товар-моддий захиралар миқдори тўғрисида ишончли аудиторлик далилларини тўплашга ҳамда ҳолисона мустақил аудиторлик ҳулосасини шакллантиришга сезиларли таъсир кўрсатади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Sitraselvi Chandren, Santhirasegaran Nadarajan, Zaimah Binti Abdullah Inventory Physical Count Process: A Best Practice Discourse. // International Journal of Supply Chain Management. Vol. 4, No. 3, September 2015

2. Cristina Iovu. Aspects concerning the internal audit of inventories. // Audit financiar, XV, Nr. 2(146)/2017, 276-283 ISSN: 1583-5812; ISSN on-line: 1844-8801

3. Andrew Gross, Jamie Hoelscher, Brad J. Reed, Gregory E. Sierra. The new nuts and bolts of auditing: Technological innovation in inventorying inventory. // [Journal of Accounting Education](#). Volume 52, September 2020, 100679

4. Xi Wu, Xueqin Wang, Yulong Yang. The puzzling association between inventory and auditor pricing in China. // [China Journal of Accounting Research](#). Volume 11, Issue 4, December 2018, Pages 351-366.

5. Б.Ў.Ҳамдамов. «Аудит иқтисоди» - Т.; «Тошкент Молия институти»-2005.

6. Санаев Н., Нарзиев Р. «Аудит», Т.; «Шарқ»-2001.

7. М.Ҳайитбоев. Дон маҳсулотларини қайта ишловчи корхоналарда товар-моддий захиралар ҳисоби ва аудити: назария, методология ва амалиёт. Монография. –Т.: “IQTISOD-MOLIYA”, 2022. 140 б.